

УДК 37.013.42

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.32.347889>

Марина Головченко, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8459-9917>

РОЗВИТОК МЕДІАОСВІТИ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано сучасні тенденції та перспективи розвитку медіаосвіти педагогів в Україні в умовах інтенсивної трансформації медіапростору. Схарактеризовано тенденції розвитку медіаосвіти педагогів у першій чверті XXI ст.: тенденція врегулювання державної політики протидії інформаційному терору в умовах війни; тенденція використання здоров'язберігаючого потенціалу медіаосвіти педагогами в освітній практиці; утвердження об'єктивної громадської думки шляхом нівелювання маніпуляцій у ЗМІ; реагування педагога на медіатравматизацію особистості на засадах теорії і практики медіапсихології; утвердження компетентнісних засад розвитку інфомедійної грамотності, медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів; активізації неформальної та інформальної медіаосвіти педагогів; тенденція оновлення змісту медіаосвіти вчителів на міждисциплінарних засадах. Серед негативних тенденцій вирізняє несистемність упровадження медіаосвітньої складової у професійну підготовку сучасного вчителя, дискретність навчання медіа-грамотності в сфері освіти дорослих. Окреслення тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів в Україні з урахуванням політичних, соціокультурних, ідеологічних викликів в першій чверті XXI ст. дало змогу виокремити кінні ідеї для вдосконалення медіаосвіти педагогів в Україні на різних рівнях: державному й регіональному; організаційно-управлінському й особистісно-професійному.

Ключові слова: *медіаосвіта педагогів; медіаграмотність; інфомедійна грамотність; тенденції розвитку медіаосвіти; перспективи розвитку медіаосвіти; формальна освіта; неформальна освіта.*

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку українського суспільства, зумовлені повномасштабною війною та агресивним інформаційним впливом росії, актуалізують потребу у формуванні високого рівня медіаграмотності та медіакомпетентності педагогів. Медіаосвіта стає інструментом національної безпеки, засобом

протидії інформаційному терору та механізмом захисту психологічного благополуччя громадян. Водночас у системі формальної, неформальної та інформальної освіти педагогів спостерігається як позитивні тенденції розвитку медіаосвітньої сфери, так і суттєві проблеми: фрагментарність і несистемність упровадження медіаграмотності у професійну підготовку вчителів, недостатність ресурсного забезпечення, дискретність міждисциплінарності змісту навчальних програм, відсутність єдиного підходу до структурування змісту медіаосвітніх компонентів. Негативні явища медіатравматизації, поширення маніпуляцій у ЗМІ, активізація пропагандистських стратегій потребують від педагогів адаптивності, гнучкості, готовності нівелювати травматичний досвід учнів, розвивати в них здатність до критичного осмислення інформації. За цих умов постає необхідність комплексного аналізу сучасних тенденцій і перспектив розвитку медіаосвіти педагогів в Україні, визначення ефективних напрямів її модернізації та посилення ролі педагога як носія медіаосвітніх практик у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому дискурсі спостерігаємо дослідницьку увагу науковців до визначення сучасних тенденцій розвитку медіаосвіти певних категорій фахівців. Так, Г. Марченко (2023), досліджуючи історико-педагогічні витоки медіаосвіти вчителів початкових класів, окреслила такі тенденції, як глобалізація, інтернаціоналізація, цифровізація та інформатизація, інституалізація, стандартизація медіаосвіти та її законодавче закріплення на державному рівні. Н. Приходькіна (2020), досліджуючи тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, виокремлює серед них такі, як глобалізація та інтернаціоналізація освіти, розвиток глобального медіасередовища, просування медіаграмотності й інформаційної грамотності, інституалізація, стандартизація тощо. У працях учених (М. Антонченко (2021), О. Волошенюк, В. Іванова (2023), О. Кірдан, О. Кірдан, & В. Литвиненко (2024), Л. Найдьонова (2023; 2024) та ін.) акцентується увага на ретроспективному аналізі тенденцій розвитку медіаосвіти крізь призму діяльності європейських інституцій, зарубіжних медіаосвітніх практик, досвіду формування медіаграмотності, медіакомпетентності різних категорій населення. Водночас недостатньо вивченим залишається питання позитивних і негативних тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів з урахуванням сучасних реалій.

Мета статті – окреслення сучасних тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів в Україні у першій чверті XXI століття та визначення перспектив її трансформації в сучасних соціокультурних умовах.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів: *контент-аналіз* ресурсів державних і громадських інституцій у сфері медіа, медіаосвіти; *систематизація і узагальнення* тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів з урахуванням сучасних викликів; *прогностичний аналіз* уможливив визначення перспектив розвитку медіаосвіти педагогів на різних рівнях.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення законодавчо-нормативних документів, монографічних видань, віртуальних ресурсів визначимо сучасні тенденції розвитку медіаосвіти педагогів з урахуванням соціокультурного, політичного, ідеологічного контекстів.

Тенденція врегулювання державної політики протидії інформаційному терору в умовах війни виявляється в заснуванні й активній діяльності громадських організацій (Академія української преси, «Детектор медіа», «Гвара Медіа» («Gwara Media»), «БезБрехні», «Media Development Foundation», «Освіторія»), ініціюванні національних проєктів державного значення («Фільтр»). Важливо зауважити, що подібні ініціативи розвиваються в партнерстві з державними інституціями (Управління стратегічних комунікацій Генерального штабу ЗСУ, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Центр розвитку незалежних медіа в Україні, Український інститут медіа та комунікації та ін.).

На основі вивчення відкритих ресурсів (сайтів, репозитаріїв, новин тощо) державних і громадських інституцій з медіа серед напрямів державної політики у сфері медіапростору, у протидії інформаційній пропаганді рф у відкритих ЗМІ, у соціальних мережах можемо виокремити такі, як:

- створення об'єктивного інтелектуального медійного контенту, що ґрунтується на фактологічному матеріалі, доказах, історичних і сучасних аргументах;

- здійснення моніторингу якості українських і зарубіжних медіа в Україні, її регіонах, за кордоном з метою реагування на дезінформацію про українські реалії, зокрема;

- розвиток історії українських медіа шляхом архівування, оцифрування публічних матеріалів ЗМІ, інтерв'ювання тощо;
- трансформація державних медіа на суспільні (створення Суспільного мовлення, вебсайту, заснування Національної суспільної телерадіокомпанії України);
- викриття російської пропаганди, критичне оцінювання українських і російських медіа, адекватне реагування на фейки і нівелювання маніпуляцій у ЗМІ, осмислення і оприлюднення журналістських помилок;
- розроблення онлайн-курсів для журналістів, громадян України щодо створення новинного контенту, роботи у соціальних мережах, журналістської медіаетики тощо;
- імплементація положень виборчого законодавства у медіаполітику, нівелювання прихованої агітації, піару на медіаресурсах, у соціальних мережах під час передвиборчих кампаній, дотримання стандартів невторчання в політику ЗМІ;
- сприяння якісним змінам у медійній сфері, що передбачає реалізацію адекватної мовної політики на телебаченні і радіо, прозорість медіавласності, мотивований розподіл державних дотацій на виробництво кіно та інші зміни, на які чекає український медіаринок;
- проведення соціологічних досліджень щодо проблем медіаспоживання, вивчення суспільної думки щодо медіа у громадах, на рівні регіонів;
- активізація використання соціальних мереж, Youtube для реагування на соціокультурні, політичні проблеми на рівні держави, регіонів і громад;
- розвиток медіаграмотності, інфомедійної грамотності різних категорій населення (*ГО «Детектор медіа», 2025*).

В умовах війни увиразнення тенденції врегулювання державної політики протидії інформаційному терору в умовах війни відбувається в такому напрямі, як постійне професійне вдосконалення вчителів у сфері медіаосвіти, що передбачає критичне осмислення сучасного медіаконтенту та опанування на найвищому рівні медіаосвітньої, цифрової компетентності задля реалізації державних механізмів протистояння інформаційній війні. Адже саме вчителі, незалежно від фаху, мають розвивати у молоді навички медіаграмотності, готовність і здатність забезпечувати інформаційну гігієну в суспільстві.

Схарактеризована тенденція конкретизується у наступній – *тенденції утвердження об'єктивної громадської думки шляхом нівелювання маніпуляцій у ЗМІ*. З-поміж відомих маніпуляційних практик у суспільстві відбувається зорієнтованість на реагування на них. Це потребує адекватної відповіді різних категорій населення на маніпуляції, серед них – ефект «порядку денного», праймінгу; заміна імен, або наклеювання ярликів (один із найдієвіших інструментів політичної мови – «ярлики» на зразок «помаранчевих» або «осіб кавказької національності»); ефект присутності; відволікання уваги (Іванов, Волошенюк, 2012); висмикування з контексту; маніпуляція джерелами й експертами; порушення балансу; перебільшення (висмикнуті з контексту факти, значення яких, наслідки чи причини навмисно перебільшені, часто драматизовані); немаркована реклама; фейк тощо (Довженко, Єгорова, Іванова, Міський, Потапова, Юричко, 2023).

У реалізації тенденції утвердження об'єктивної громадської думки шляхом нівелювання маніпуляцій у ЗМІ важлива роль належить педагогам, медіапедагогам, які виконують вагому соціокультурну, ідеологічну місію – реалізують ефективні медіаосвітні практики у викладацькій діяльності, у повсякденному спілкуванні, формують учня, студента як медіаграмотну особистість, здатну опиратися маніпуляціям і пропаганді ЗМІ, критично ставитися до інформації на новинних ресурсах, у соціальних мережах, особливо в умовах війни.

Тенденція використання здоров'язбережувального потенціалу медіаосвіти педагогами в освітній практиці виявляється в усвідомленні вчителями, викладачами необхідності формування медіаграмотності учнівської і студентської молоді як важливої якості, що забезпечує особистість від медіаманіпулятивних практик. Це передбачає насамперед формування здатності до розуміння і використання здоров'язбережувального потенціалу медіаосвіти. Адже в умовах світоглядних кризових станів, функціональної кризи суспільних інститутів особистість має опиратися психологічній травматизації, ментальним порушенням, що винятково актуально в умовах війни рф проти України. На переконання Л. Найдьонової (2023), у сучасних умовах «медіаосвіта має полегшувати завдання підтримки неперервності освітнього процесу, усунення територіальних розривів та інфраструктурних руйнувань,

сприяти доланню втоми і переживанню гірких втрат, працювати на відновлення і нові здобутки» (с. 57).

Серед сучасних напрямів медіаосвіти дослідниця виокремлює здоров'язбережувальний тренд, який «означився в часи пандемії і вимушеної дистанційної освіти як головний, зберігає своє провідне значення і дістає додаткове наповнення – травмаінформованість, тобто врахування реальності травматичних стресових станів і відповідної перебудови медіаспоживання для збереження психологічного благополуччя як умови розвитку людського потенціалу країни; цей тренд основний, поки триває війна; він підвищує боєздатність; сила духу базується на систематичній роботі над власною стабільністю і працездатністю» (Найдьонова, 2023, с. 57).

За результатами дослідження «Споживання медіа» (2022), що було виконане соціологічною компанією InMind на замовлення міжнародної неприбуткової організації Internews, котра реалізує «Медійну програму в Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), 74% українців споживають новини із соціальних мереж; 42% – з інтернет-сайтів; 36% – через телебачення; 11% – через радіо; 3% – через друковані видання. Наведені статистичні дані свідчать про значний відсоток комунікації у соціальних мережах, ознайомлення з інформацією, новинами через посередництво інтернет-ресурсів, що створює небезпеку для психологічного і ментального здоров'я людей.

Взаємопов'язаною з попередньою є *тенденція реагування педагога на медіатравматизацію особистості на засадах теорії і практики медіапсихології*. У цьому контексті Л. Найдьонова (2022) зауважує, що «медіависвітлення травматичних подій може ставати тригером запуску інтрузій, викликати симптоми посттравматичних стресових розладів. Такі феномени медіатравматизації неодноразово описані після терористичних атак, технологічних катастроф та інших травматичних подій, висвітлюваних у медіа» (с. 177).

Проблема медіатравматизації є ключовою у медіапсихології. Відповідно педагог має опановувати процедури пропрацьовування медіатравми у спілкуванні з учнівською і студентською молоддю, бути готовим адекватно відреагувати на фрагментарне трактування медіатекстів з боку здобувачів освіти, запропонувати їм алгоритм інтерпретування крізь призму критичного осмислення. Зауважимо,

що у цьому напрямі науковцями розробляються актуальні інформаційні, тренінгові матеріали (Найдьонова, 2024).

Інформаційний патріотизм здобувачів освіти має формувати медіакомпетентний педагог, який повинен формувати цю якість як прояв світоглядної стійкості, як механізм ціннісної саморегуляції, адже, на слушне переконання Л. Найдьонової (2023), «патріотичне самоздійснення в інформаційному просторі є важливим складником спільних корисних справ, які містять здоров'язцілювальний потенціал для травмованої людини і громади. Патріотична медіаторчість у громаді створює можливості для творчого самовираження і взаємопідтримки в ситуаціях безпосереднього спілкування на культурних заходах (на місцевих толоках, фестивалях, у клубах, під час спільних меморіальних та інших заходів» (с. 58).

Ураховуючи означені в контексті тенденції реагування педагога на медіатравматизацію особистості на засадах теорії і практики медіапсихології, вважаємо цінним досвід українських учених, медіапсихологів і медіапедагогів щодо наскрізності впровадження медіапсихологічної складової у формальну і неформальну освіту педагогів, зокрема теорії і практики травмаінформованості, інформаційної безпеки в соціальних мережах, практики медіаспоживання під час війни, психотравматизації внаслідок воєнних дій тощо.

Тенденція утвердження компетентнісних засад розвитку інфомедійної грамотності, медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів спостерігається насамперед у виокремленні й обґрунтуванні в науковому дискурсі таких професійних і особистісних якостей педагога, як: медіакомпетентність, медіаграмотність, інформедійна грамотність, інформаційно-цифрова компетентність і суголосних компетентностей. Слушним є твердження М. Антонченко (2021), що нині спостерігається диференційоване використання означень наведених якостей, що мають імплементуватися в предметні результати освітніх програм підготовки майбутніх педагогів на всіх рівнях. Серед них вирізняються такі:

- інформаційна грамотність – це інтегративна якість особистості педагога, що включає знання про інформацію та способи її кодування, передавання та зберігання; вміння отримувати інформацію навчального призначення з різних; поняття пов'язане

з використанням інформації як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності особистості;

- інфомедійна грамотність – це інтегративна якість особистості педагога, що включає вміння отримувати інформацію навчального призначення з різних джерел, у тому числі з медіа; критично осмислювати її та створювати на її підґрунті контент навчального призначення; поширювати його, комунікувати із суб'єктами освітнього процесу за допомогою сучасних медіа;

- комп'ютерна грамотність передбачає опанування комп'ютера та його програмного забезпечення;

- медіаграмотність відповідно до Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016) визначається як рівень (складова) медіакультури, який відображає вміння користуватися інформаційно-цифровою технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо її сприймати і критично тлумачити, отримувати її з різних медіаджерел, відмежовувати реальність від її віртуальності (Антонченко, 2021).

Нині спостерігається процес активного застосування поняття медіакультури як вищого рівня медіаграмотності педагога та медіакомпетентності як важливої складової професійної компетентності педагога. О. Кірдан, О. Кірдан, В. Литвиненко (2024) доводять, що «медіакомпетентність діалектично пов'язана з безпекою особистості здобувача освіти, педагога, менеджера освіти, суспільства в умовах цифровізації / цифрової трансформації, що охоплює всі сфери життєдіяльності особистості; відповідно медіаосвіта набуває актуальності в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів і менеджерів освіти для формування їхньої готовності застосовувати інформаційно-комунікаційні, цифрові технології навчання та перебувати в центрі світової цифрової системи» (с. 120).

У дослідницьких студіях констатуємо системний підхід до визначення М. Попов (2024) у структурі медіаосвітньої компетентності виокремлює інформативно-пізнавальну, морально-соціальну, контактну, діяльнісну складові.

У сучасних умовах відбувається імплементація зарубіжних практик медіаосвіти педагогів у контексті утвердження компетентнісних засад розвитку інфомедійної грамотності, медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів. Так, за аналогією з досвідом країн

Європейського Союзу спостерігається спрямованість громадських організацій, наукових установ, закладів освіти на підготовку саме медіапедагогів, розвиток суголосних компетентностей, формування навичок інформаційної безпеки в цифровому просторі, активізація тренінгової діяльності у сфері медіаосвіти, укладання сертифікованих програм, структурування змісту курсів із медіаосвіти на міждисциплінарних засадах, застосування рефлексивного підходу, надання переваги практичним методам, спрямованим на формування критичного мислення, розвиток медіакомпетентності майбутніх і працюючих педагогів, що переважно відбувається в межах інформальної та неформальної освіти (Бабушко, 2022).

Наступна тенденція – *тенденція активізації неформальної та інформальної медіаосвіти педагогів* – реалізується саме завдяки усталеності системи медіаосвіти в Україні. Згідно з даними реалізації проєкту «Неформальна медіаосвіта в Україні та країнах ЄС» в межах наукової теми Інституту журналістики «Медіазнавчі студії в науковому та освітньому дискурсах» викладачів Київського університету імені Бориса Грінченка основними інституціями, які презентують певний вид освіти, є:

- формальної – інститути післядипломної педагогічної освіти, НАПН України, МОН України, Інститут модернізації змісту освіти, Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної і політичної психології НАПН України, ГО «Академія української преси»;

- неформальної – Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної і політичної психології НАПН України, ГО «Академія української преси», Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX, ГО «Центр Медіареформи», ГО «Інститут масової інформації», ГО «Український інститут медіа та комунікації», ГО «Громадське радіо», Інформаційно-творче агентство «Юн-прес», ГО «Lviv Media Forum», ГО «Український кризовий медіацентр»;

- інформальної – Центр стратегічних комунікацій Міністерства культури та інформаційної політики України, ГО «Академія української преси», Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX, ГО «Центр Медіареформи», ГО «Інститут масової

інформації», ГО «Детектор Медіа», ГО «VoxCheck», ГО «Центр аналітики і розслідувань» (Горбенко, Іващенко, Фруктова, 2021).

У діяльності наукових інституцій, громадських організацій, у партнерстві із закладами освіти, журналістськими об'єднаннями спостерігається особлива увага до ресурсного забезпечення неформальної та інформальної освіти педагогів, різних категорій громадян. Так, ГО «Детектор медіа» створила портал із дослідницькими матеріалами, результатами моніторингових досліджень сучасного медіаконтенту у співпраці з телевізійними каналами, зокрема «Суспільним», пропонує навігатор «МедіаДрайв», мультимедійний онлайн-посібник, онлайн-курс для педагогів, інших цільових категорій «Новинна грамотність» (ГО «Детектор медіа», 2025).

Важливими ресурсами для розвитку медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів є портал Національного проекту з медіаграмотності «Фільтр», програма IREX «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», ініційована Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства США в Україні та Міністерства закордонних справ і міжнародного розвитку Великої Британії в партнерстві з Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури та інформаційної політики України та Академією української преси з 2015 р. У межах реалізації проекту IREX розроблено онлайн-курс з медіаграмотності VeryVerified, розташований на платформі онлайн-освіти EdEra. Проєкт IREX упроваджується в закладах вищої освіти, зокрема в Сумському державному університеті ім. А.С. Макаренка створений освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус» (Сумський державний університет..., 2025).

З-поміж позитивних тенденцій окреслюється *тенденція оновлення змісту медіаосвіти вчителів на міждисциплінарних засадах*, що зумовлено залученням ресурсів медіаполітики, медіа-соціології, медіалінгвістики, інших міждисциплінарних дослідницьких напрямів для вдосконалення змісту навчальних програм підвищення кваліфікації вчителів, інших категорій громадян.

Удосконалення медіаосвітньої складової в наскрізних програмах спричинена умовами повномасштабного вторгнення рф

проти України, необхідністю реагування на пропагандистську стратегію країни-агресора, уможливлення соціокультурного, психологічного впливу на особистість.

Оновлення змісту медіаосвітньої складової на міждисциплінарних засадах спостерігається в Україні з 2018 р. Так, для десятикласників запроваджено інтегрований курс «Громадянська освіта», де розділ 5 «Світ інформації та масмедіа» створювався крізь оптику медіаосвіти, у ньому йдеться не лише про те, що таке медіа, а й як вони функціонують у суспільстві, який маніпулятивний вплив потенційно мають, як критично сприймати медіатексти, які існують стандарти подання інформації (*Громадянська освіта...*, 2022).

Відповідно означена тенденція передбачає оновлення змісту медіаосвітньої складової програм підвищення кваліфікації педагогів на основі міждисциплінарного підходу. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує медіалінгвістика, що передбачає врахування потенціалу медіа у формуванні критичного мислення учасників освітнього процесу і детерміновано такими передумовами, як: стрімке зростання інформаційно-комунікаційних технологій; створення глобальної мережі медіакомунікацій; формування та розвиток єдиного інформаційного простору як нового віртуального середовища спілкування; становлення й наукове осмислення поняття «мова ЗМІ»; визначення функціонально-стилістичних особливостей і внутрішньої структури медіа; усвідомлення необхідності застосування інтегрованого підходу до аналізу медіамовлення, заснованого на об'єднанні зусиль дослідників різних гуманітарних галузей знання (Шевченко, Сизонов, 2021).

На основі аналізу навчальних програм підвищення кваліфікації інститутів післядипломної педагогічної освіти різних регіонів (Київ, Миколаїв, Полтава, Чернівці тощо) можна констатувати, що медіаосвітній контент визначається спрямованістю на розвиток медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів на основі використання потенціалу міждисциплінарних студій у сфері медіа. Водночас переконані, що у змісті програм з медіаосвіти для інститутів післядипломної педагогічної освіти, у змісті тренінгів, майстер-класів, онлайн-ресурсів тощо для неформального навчання педагогів міждисциплінарність має поглиблюватися з метою

реалізації диференційованого підходу до структурування змістового контенту, охоплення різних напрямів використання потенціалу медіа для розвитку громадянської компетентності, політичної свідомості учнівської та студентської молоді тощо.

Схарактеризувавши позитивні тенденції розвитку медіаосвіти педагогів, окреслимо й негативні тенденції на основі вивчення ресурсів сайтів громадських організацій, наукових установ, інститутів післядипломної педагогічної освіти. У цьому контексті науковці Національного інституту стратегічних досліджень доводять, що в Україні в умовах протистояння російській агресії та тяжкого економічного становища повномасштабному запровадженню медіаосвіти перешкоджає брак матеріальних ресурсів, необхідних для підготовки і перепідготовки вчителів, розробки нових планів, програм і навчальних матеріалів й оновлення наявних. Окрім того, дослідники визначають низку проблем, спричинених як специфікою медіаосвіти, так і реаліями вітчизняної системи освіти:

- наявність численних, часто взаємно конкурентних концепцій медіаосвіти і медіаграмотності;
- інерція системи освіти, яка на рівні основ навчального процесу успадкувала від радянських часів недостатню увагу до розвитку критичного мислення, особливо під час опанування предметів суспільствознавчої групи;
- необхідність паралельного вивчення традиційних і нових медіа, останні з яких мають власні особливості і часто репрезентують принципово інші види діяльності;
- потреба у поєднанні знань, умінь і навичок, що належать до різних традиційних навчальних дисциплін (інформатика, українська та іноземні мови, суспільствознавство тощо);
- швидкі темпи розвитку нових медіа і трансформації традиційних ЗМІ та їхньої соціальної ролі. (*Національний інститут стратегічних досліджень*, 2015).

Серед негативних тенденцій вирізняється *несистемність впровадження медіаосвітньої складової у професійну підготовку сучасного вчителя*. Студіювання освітньо-професійних програм підготовки вчителів (на бакалаврському освітньому рівні) у закладах вищої освіти (9 ЗВО) доводить, що медіаосвіта опанується дискретно – переважно у процесі вивчення варіативних освітніх компонентів, наприклад: «*Основи медіаосвіти*», «*Інфор-*

маційно-педагогічні студії», «Медіаграмотність в освітньому процесі початкової школи», «Інформаційні комп'ютерні технології» тощо. В окремих ЗВО медіаосвітній компонент включено в обов'язкові дисципліни: «Сучасні інформаційні технології», «Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті» тощо (Бердянський державний університет..., 2025; Вінницький державний педагогічний університет..., 2025; Карпатський національний університет..., 2025; Полтавський національний педагогічний університет..., 2025; Сумський державний педагогічний університет..., 2025; Український державний університет..., 2025; Уманський державний педагогічний університет..., 2025; Харківський національний педагогічний університет..., 2025; Чернівецький національний університет..., 2025).

Освітніми програмами підготовки майбутніх учителів на бакалаврському освітньому рівні передбачено формування інформаційно-цифрової компетентності. Натомість медіаосвітня компетентність, інфомедійна грамотність має знайти аргументоване визначення в освітніх програмах і проектуватися у процесі викладання дисциплін саме з медіаосвіти, які, на наше переконання, мають вивчатися як обов'язкові, у циклі дисциплін професійного спрямування, а не у варіативній складовій. Адже, учені впевнені, що «медіаосвіту вчителя можна розглядати як ресурс, що спроможний забезпечити підвищення ефективності навчання учнів у закладах середньої освіти», а для цього «необхідно створити спеціальні умови для забезпечення та підвищення рівня ефективності розвитку критичного мислення та аналізу стосовно медіаінформації, формування практичних навичок і вмінь у виявлення неправдивих повідомлень і викривленої інформації..., адже саме такий фахівець зможе допомогти учням адаптуватися в сучасному середовищі інформаційних змін та виховувати медіакомпетентне молоде покоління» (Авраменко, Усатюк, 2021, с. 11).

Вважаємо, що нині увиразнилася негативна тенденція дискретності навчання медіаграмотності у сфері освіти дорослих, що зумовлено фрагментарністю законодавчо-нормативних механізмів в означеній сфері, несистемністю реалізації андрагогічної концепції навчання в різних регіонах, зокрема й у напрямі формування медіаграмотності різних категорій населення. Крім того, є необхідність підготовки медіапедагогів, медіапсихологів для навчання дорослих, здійснення тренінгової діяльності тощо.

О. Крутенко (2020) з цього приводу зауважує, що «формування навичок медіаграмотності суспільства повинно мати комплексний характер та спиратися на спільну діяльність людей різних поколінь, зокрема окремої уваги заслуговують дорослі люди та представники так званого третього віку; безпосередня діяльність щодо поширення серед цих верств населення навичок медіаграмотності та критичного сприйняття інформації може бути організована на базі закладів освіти». Важливим напрямом поширення медіаграмотності у сфері освіти дорослих є неформальна й інформальна медіаосвіта, що передбачає відповідне ресурсне забезпечення, впровадження інтерактивних технологій з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії, дотримання темпу навчання, доцільного формату тощо.

Окреслення позитивних і негативних тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів в Україні з урахуванням політичних, соціокультурних, ідеологічних викликів у першій чверті ХХІ ст., вивчення зарубіжних практик розвитку медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів дозволило виокремити цінні ідеї для вдосконалення медіаосвіти педагогів в Україні.

На державному й регіональному рівнях: зміцнення партнерства громадських організацій, державних інституцій, ЗВО, інститутів післядипломної педагогічної освіти щодо реалізації стратегії наскрізності, неперервності впровадження медіаосвітньої складової у професійний розвиток педагога; прискорення наскрізної інтеграції медіаосвітнього компонента в середній і вищій освіті, що зумовлено інформаційною війною РФ проти України, необхідністю формування критичного ставлення українських громадян до медіаресурсів і здатність інтелектуально протистояти пропагандистським маніпуляціям; упровадження медіаосвіти в систему освіти України як складової інформаційної безпеки країни, що виконує стратегічну функцію у вихованні інформаційної стійкості, патріотизму молоді, української ідентичності; внесення змін у стандарти вищої освіти в галузі А Освіта щодо корегування предметних результатів та загальних і фахових компетентностей – внесення медіаосвітньої компетентності, медіаграмотності як обов'язкової професійно-особистісної якості майбутнього педагога; забезпечення можливості здобуття додаткової кваліфікації медіапедагога, медіапсихолога вчителями певного фаху; підготовка медіапедагогів, медіапсихологів для навчання дорослих, учнівської

і студентської молоді в ЗВО; запровадження медіаосвітньої складової у сферу освіти дорослих і підтримка цієї ініціативи на рівні регіонів і громад; заснування цільових програм фактчекінгу та спростування фейкової інформації у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України; надання психологічним службам функцій подолання медіатравмованості внутрішньо переміщених осіб, представників родин, які втратили рідних або рідні яких перебувають у полоні / зникли безвісти, осіб, які були піддані насильству, зокрема інформаційному.

На організаційно-управлінському рівні: удосконалення навчально-методичних ресурсів з медіаосвіти педагогів з метою активізації інформального навчання; розвиток цифрової медіаосвіти, додання психотравми особистості із залученням до громадської діяльності через цифрові сервіси (Л. Найдьонова); написання факультативних медіаосвітніх програм для учнів / студентів; інтеграція елементів медіаосвіти в навчальні програми початкової, базової середньої, профільної шкіл; створення сертифікованих програм із проблем міждисциплінарності медіаосвіти для вчителів-практиків; упровадження обов'язкової дисципліни «Медіаосвіта вчителя» в освітньо-професійні програми підготовки майбутніх учителів різного фаху (української мови і літератури, історії і громадянської освіти, початкової освіти та ін.); постійне оновлення ресурсів для впровадження медіаосвіти як обов'язкового освітнього компоненту в освітньо-професійних програмах у галузі А Освіта; укладання навчальних програм з медіаосвіти у сфері освіти дорослих; забезпечення психологічного супроводу особистості учня / студента, самого педагога з метою подолання медіатравмованості.

На особистісно-професійному рівні: надання допомоги учням / студентам в опануванні необхідних для освітнього процесу медіаресурсів; формування в учнівської і студентської молоді цінності приватного простору; формування розуміння сутності понять «інформація», «дезінформація», «фейки», «фактчекінг», «цифровий слід», «пропаганда», «медіагігієна», «фішинг», «кібербулінг», «медіатравма», «інформаційна безпека» тощо; використання різних інтерактивних методів і прийомів (рольові ігри, творчі проєкти, віртуальні екскурсії, дослідження тощо), що сприяє розвитку критичного мислення, інтерпретаційних умінь у роботі з медіатекстами, формуванню соціальних

навичок; усвідомлення відповідальності за персональний «цифровий слід» у соціальних мережах; проведення конкурсів серед учнівської і студентської молоді з питань кібербезпеки, інформаційної безпеки; організація сторітелінгів на основі негативного досвіду комунікації у соціальних мережах; застосування методу проєктів з медіаграмотності, медіакультури на основі цінних практик; саморозвиток у напрямі відповідального ставлення до власної репутації у цифровому світі; формування готовності педагогів використовувати медіаосвіту у виховній, просвітницькій діяльності серед учнівської / студентської молоді в закладах освіти.

Висновки. Розвиток медіаосвіти педагогів в Україні має важливе значення для національної безпеки. На основі аналізу наукових праць, відкритих ресурсів нами окреслено позитивні тенденції розвитку медіаосвіти педагогів в Україні: врегулювання державної політики протидії інформаційному терору в умовах війни; використання здоров'язберезувального потенціалу медіаосвіти педагогами в освітній практиці; утвердження об'єктивної громадської думки шляхом нівелювання маніпуляцій у ЗМІ; реагування педагога на медіатравматизацію особистості на засадах теорії і практики медіапсихології; утвердження компетентнісних засад розвитку інфомедійної грамотності, медіаграмотності, медіакомпетентності педагогів; активізації неформальної та інформальної медіаосвіти педагогів; тенденція оновлення змісту медіаосвіти вчителів на міждисциплінарних засадах. Серед негативних тенденцій вирізняє несистемність упровадження медіаосвітньої складової у професійну підготовку сучасного вчителя, дискретність навчання медіаграмотності у сфері освіти дорослих. Окреслення тенденцій розвитку медіаосвіти педагогів в Україні з урахуванням політичних, соціокультурних, ідеологічних викликів у першій чверті ХХІ ст. дало змогу виокремити цінні ідеї для вдосконалення медіаосвіти педагогів в Україні на різних рівнях: державному і регіональному; організаційно-управлінському; особистісно-професійному. Практична цінність дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів державної політики, які можуть підтримати розвиток медіаосвіти в педагогічному середовищі: підготовка медіапедагогів і медіапсихологів, створення інституцій для системної підтримки, розробка програм з цифрової та інформаційної грамотності. Таким чином, медіаосвіта педагогів в

Україні має значний потенціал, який може бути реалізований за умови системного підходу, інституційної підтримки й модернізації освітніх програм.

Перспективою подальших досліджень є моніторинг змін у системах освіти (формальна, неформальна, інформальна) протягом кількох років, щоб виявити, чи посилення медіаосвіти викладачів веде до системних змін у культурі медіаспоживання та інформаційній стійкості суспільства.

Список використаної літератури

- Авраменко, О. Б., Усатюк, Я. В. (2021). Теоретичні та методичні проблеми формування медіакомпетентності сучасного педагога. *Наукові записки. Педагогіка*, 144, 6-12. Взято з <http://nz.npu.edu.ua/article/view/NZ-npu-144.2019.01>
- Антонченко, М. (2021). Дефініція поняття «інфомедійна грамотність педагога». В кн. *Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти* (с. 12-22). Академія української преси; IREX. Взято з https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/infor_gramot.pdf
- Бабушко, С. Р. (2022). *Розвиток медіакомпетентності педагогів: зарубіжний досвід*. Взято з <https://reposit.uni-sport.edu.ua/server/api/core/bitstreams/793bc3d6-1d8b-40da-afb7-036e1220fa48/content>
- Бердянський державний університет. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://osvitni.bdpu.org.ua/>
- Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://vspu.edu.ua/index.php?p=education9>
- Волошенко, О. (2023, квітень 15). *Медіаосвіта у війні*. Взято з <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/31682/2023-04-15-mediaosvita-u-viyni/>
- Громадська організація «Детектор медіа». (2025). Взято з <https://detector.media/>
- Громадянська освіта. 10 клас. Навчальна програма. (2022). Взято з <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf>
- Довженко, О., Єгорова, А., Іванова, Т., Міський, В., Потапова, В., Юричко, А. (2023). *Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив*. Академія української преси.
- Дослідження «Споживання медіа»*. (2022). InMind; Internews. Взято з <https://detector.media/infospace/article/205435/2022-11-29-doslidzhennya-internews-spozhyvannya-regionalnykh-povyn-znachno-zroslo-pid-chas-viyny/>
- Іванова, В. Ф., Волошенко, О. В., Різуна, В. В. (Ред.). (2012). *Медіаосвіта та медіаграмотність*. Київ: Центр вільної преси.
- Інститут журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. (2021). Г. В. Горбенко, В. Л. Іващенко, Я. С. Фруктова (керівники теми). *Проміжний звіт про виконання дослідницького напрямку «Неформальна медіаосвіта в Україні та країнах ЄС» в межах наукової теми «Медіазнавчі студії в науковому та освітньому дискурсах»*. Взято з https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/naukovcyam/impl_researches/23.12.2021_Fruktova.pdf
- Карпатський національний університет імені В. Стефаніка. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://admission.pnu.edu.ua/educational-programs/>
- Кірдан, О., Кірдан, О., & Литвиненко, В. (2024). Медіаосвіта та формування медіакомпетентності майбутніх педагогів і менеджерів освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 1 (29), 116-125. DOI: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(29\).2024.305104](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(29).2024.305104)
- Крутенко, О. (2020). *Актуальні проблеми медіаосвіти дорослих та шляхи їх подолання*. Взято з <https://medialiteracy.org.ua/aktualni-problemy-mediaosvity-doroslyh-ta-shlyahy-yih-podolannya/>
- Марченко, Г. В. (2023). *Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)* (Дисертація д-ра філософії). Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир.
- Медіаосвіта як чинник підвищення якості освіти та засіб протистояння гуманітарної агресії*. (2023). Національний інститут стратегічних досліджень. Взято з <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/mediaosvita-yak-chinnik-pidvischennya-yakosti-osviti-ta-zasib>

- Найдьонова, Л. А. (2022). Медіапсихологія війни як основа трансформацій медіаосвіти. *Проблеми політичної психології*, 12 (26), 173-197. Взято з <https://politpsy.org/index.php/popp/article/view/109/109>
- Найдьонова, Л. А. (2023). *Розвиток медіаосвіти в територіальній громаді: шляхи подолання психологічних наслідків війни: методичні рекомендації*. Кропивницький: Імекс-ЛТД.
- Найдьонова, Л. А. (2024). Медіатравма у складі травматизації війною: доказові поради. *Вісник НАПН України*, 6 (1), 1-6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6138>
- Національний інститут стратегічних досліджень. (2015). *Медіаосвіта як чинник підвищення якості освіти та засіб протистояння гуманітарної агресії: Аналітична записка*. Взято з <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/mediaosvita-yak-chinnik-pidvischennya-yakosti-osviti-ta-zasib>
- Онлайн-курс «Новинна грамотність». (2025). ГО «Детектор медіа». Взято з <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
- Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://pnpu.edu.ua/osvitni-programi>
- Попов, М. О. (2024). *Підготовка майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку*. (Дисертація д-ра філософії). Університет імені М. Драгоманова. Київ. Взято з https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Popov/Popov_dis.pdf
- Приходькіна, Н. О. (2020). *Медіаосвіта учнів у шкільництві англомовних країн*. Київ: Крок.
- Сумський державний педагогічний університет імені А. Макаренка. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/osvitni-prohramy>
- Український державний університет імені М. Драгоманова. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://pf.udu.edu.ua/osvitni-prohramy>
- Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy>
- Фруктова, Я. С. та ін. (2021). *Неформальна медіаосвіта в Україні та країнах ЄС [Проміжний звіт]*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. Взято з https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/naukovcyam/impl_researches/23.12.2021_Fruktova.pd
- Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди. (2025). *Освітні програми*. Взято з <http://smc.hnpu.edu.ua/osvitni-prohramy>
- Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича. (2025). *Освітні програми*. Взято з <https://www.chnu.edu.ua/>
- Шевченко, Л. І., Сизонов, Д. (2021). *Теорія медіалінгвістики*. Київ: Київський університет.

Maryna Golovchenko

MEDIA EDUCATION DEVELOPMENT FOR TEACHERS IN UKRAINE: TENDENCIES AND PROSPECTS

The article analyzes contemporary trends and prospects for the development of media education for teachers in Ukraine under conditions of intensive transformation of the media space. Based on the study of scholarly works and the resources of governmental and civil society institutions, the following trends in the development of teachers' media education in the first quarter of the 21st century have been identified: the trend toward regulating state policy aimed at counteracting information terror during wartime; the trend of using the health-preserving potential of media education by teachers in educational practice; the strengthening of objective public opinion by neutralizing media manipulation; teachers' responses to media-related psychological trauma of individuals grounded in the theory and practice of media psychology; the consolidation of competence-based approaches to the development of information and media literacy, media literacy, and media competence of teachers; the activation of non-formal and informal media education for educators; and the trend toward updating the content of teachers' media education on an interdisciplinary basis.

Among the negative trends, the study highlights the lack of systematic implementation of media education components in the professional training of modern teachers and the fragmented nature of media literacy education within adult learning. Identifying the trends in the development of teachers' media education in Ukraine with regard to political,

sociocultural, and ideological challenges of the first quarter of the 21st century has made it possible to outline valuable ideas for improving teachers' media education in Ukraine at various levels: state and regional, managerial, and personal-professional.

Keywords: *teachers' media education; media literacy; information and media literacy; trends in the development of media education; prospects for the development of media education; formal education; non-formal education.*

References

- Antonchenko, M. (2021). Definitsiia poniattia "infomediina hramotnist pedahoha" [Definition of the concept "teacher's info-media literacy"]. In *Infomediina hramotnist – nevid'iemna skladova navchalnoho protsesu zakladu vyshchoi osvity* [Information and media literacy as an integral component of the educational process in higher education] (pp. 12-22). Akademiia ukrainskoi presy; IREX. Retrieved from https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/infor_gramot.pdf [in Ukrainian].
- Avramenko, O. B., & Usatiuk, Ya. V. (2021). Teoretychni ta metodychni problemy formuvannia mediakompetentnosti suchasnoho pedahoha [Theoretical and methodological problems of developing modern teachers' media competence]. *Naukovi zapysky. Pedahohika* [Scientific notes. Pedagogy], 144, 6-12. Retrieved from <http://nz.npu.edu.ua/article/view/NZ-npu-144.2019.01> [in Ukrainian].
- Babushko, S. R. (2022). *Rozvytok mediakompetentnosti pedahohiv: zarubizhnyi dosvid* [Development of teachers' media competence: International experience]. Retrieved from <https://reposit.uni-sport.edu.ua/server/api/core/bitstreams/793bc3d6-1d8b-40da-afb7-036e1220fa48/content> [in Ukrainian].
- Berdianskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://osvitni.bdpu.org.ua/> [in Ukrainian].
- Chernihivskiy natsionalnyi universytet imeni Yu. Fedkovycha. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://www.chnu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Detektor Media. (2025). Retrieved from <https://detector.media/>
- Dovzhenko, O., Yehorova, A., Ivanova, T., Miskyi, V., Potapova, V., & Yurychko, A. (2023). *Mediagramotnist pid chas viiny: teoriia, metodyka, interaktyv* [Media literacy during the war: Theory, methodology, interactivity]. Akademiia ukrainskoi presy [in Ukrainian].
- Fruktova, Ya. S., et al. (2021). *Neformalna mediaosvita v Ukraini ta krainakh YeS* [Non-formal media education in Ukraine and EU countries]. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Retrieved from https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/naukovcyam/impl_researches/23.12.2021_Fruktova.pdf [in Ukrainian].
- Hromadianska osvita. 10 klas. *Navchalna prohrama* [Civic education. Grade 10 curriculum]. (2022). Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/.../10.pdf> [in Ukrainian].
- InMind & Internews. (2022). *Doslidzhennia "Spozhuvannia media"* [Study "Media consumption"]. Retrieved from <https://detector.media/...> [in Ukrainian].
- Institut zhurnalistyky Kyivskoho stolychnoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka [Kyiv Borys Hrinchenko University, Institute of Journalism]. (2021). H. V. Horbenko, V. L. Ivashchenko, Ya. S. Fruktova (topic leaders). *Promizhnyi zvit pro vykonannia doslidnytskoho napriamu «Neformalna mediaosvita v Ukraini ta krainakh YeS» v mezhakh naukovoï temy «Mediashnavchi studii v naukovomu ta osvitnomu dyskursakh»* [Interim report on the implementation of the research direction "Informal Media Education in Ukraine and EU Countries" within the scientific topic "Media Studies in Scientific and Educational Discourses"]. Retrieved from https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/naukovcyam/impl_researches/23.12.2021_Fruktova.pdf [in Ukrainian].
- Ivanov, V. F., Volosheniuk, O. V., & Rizun, V. V. (Eds.). (2012). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy]. Tsentri vilnoi presy [in Ukrainian].
- Karpatskyi natsionalnyi universytet imeni V. Stefanyka. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://admission.pnu.edu.ua/educational-programs/> [in Ukrainian].
- Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. Skovorody. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <http://smc.hnpu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Khirenkova, O., Khirenkov, O., & Lytvynenko, V. (2024). Mediaosvita ta formuvannia mediakompetentnosti maibutnikh pedahohiv i menedzheriv osvity [Media education and formation of media competence among future teachers and education managers]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*

- [*Problems of training a modern teacher*], 1 (29), 116-125. DOI: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(29\).2024.305104](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(29).2024.305104) [in Ukrainian].
- Krutenko, O. (2020). *Aktualni problemy mediaosvity doroslykh ta shliakhy yikh podolannia* [Current issues of adult media education and ways to overcome them]. Retrieved from <https://medialiteracy.org.ua/> [in Ukrainian].
- Marchenko, H. V. (2023). *Rozvytok mediaosvity maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly v universytetakh Ukrainy (90-ti roky XX st. – pochatok XXI st.)* [Development of media education for future primary school teachers in Ukraine (1990s–early 21st century)]. (PhD diss.). Zhytomyrskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Zhytomyr. [in Ukrainian].
- Mediaosvita yak chynnyk pidvyshchennia yakosti osvity ta zasib protystoiannia humanitarnii ahresii* [Media education as a factor of increasing educational quality and a tool for counteracting humanitarian aggression]. (2023). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from <https://niss.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Naidionova, L. A. (2022). Mediapsykhohohiia viiny yak osnova transformatsii mediaosvity [Media psychology of war as a foundation for transforming media education]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of political psychology], 12 (26), 173-197. Retrieved from <https://politpsy.org/> [in Ukrainian].
- Naidionova, L. A. (2023). *Rozvytok mediaosvity v terytorialnii hromadi: shliakhy podolannia psykholohichnykh naslidkiv viiny* [Development of media education in territorial communities: Overcoming psychological consequences of war]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
- Naidionova, L. A. (2024). Mediatravma u skladi travmatyzatsii viinoiu: dokazovi porady [Media trauma as part of war-induced traumatization: Evidence-based guidelines]. *Visnyk NAPN Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine], 6 (1), 1-6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6138> [in Ukrainian].
- Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National Institute for Strategic Studies]. (2015). *Mediaosvita yak chynnyk pidvyshchennia yakosti osvity ta zasib protystoiannia humanitarnoi ahresii: Analitichna zapyska* [Media education as a factor in improving the quality of education and a means of countering humanitarian aggression: Analytical note]. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/mediaosvita-yak-chinnik-pidvischennya-yakosti-osvity-ta-zasib> [in Ukrainian].
- Novynna hramotnist* [News literacy]. (2025). Detektor Media. Retrieved from <https://video.detektor.media/> [in Ukrainian].
- Poltavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Korolenka. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://pnp.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Popov, M. O. (2024). *Pidhotovka maibutnikh vchyteliv do formuvannia mediahramotnosti u ditei molodshoho shkilnoho viku* [Preparing future teachers to develop media literacy in young schoolchildren]. (PhD diss.). Universytet imeni M. Drahomanova. Kyiv. Retrieved from <https://udu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Prykhodkina, N. O. (2020). *Mediaosvita uchniv u shkilnytstvi anhlo movnykh krain* [Media education of students in English-speaking countries]. Krok [in Ukrainian].
- Shevchenko, L. I., & Syzonov, D. (2021). *Teoriia medialinhvistyky* [Theory of media linguistics]. Kyiv: Kyivskyi universytet [in Ukrainian].
- Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A. Makarenka. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://sspu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Ukrainskyi derzhavnyi universytet imeni M. Drahomanova. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://pf.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni P. Tychyny. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://udpu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni M. Kotsiubynskoho. (2025). *Osvitni prohramy* [Educational programs]. Retrieved from <https://vspu.edu.ua/> [in Ukrainian].
- Volosheniuk, O. (2023, April 15). *Mediaosvita u viini* [Media education during the war]. Retrieved from <https://ms.detektor.media/> [in Ukrainian].

Одержано 24.09.2025 р. Рекомендовано до друку 14.11.2025 р. Оприлюднено 25.12.2025 р.
